

УДК: 94(477)

С.І. СВІТЛЕНКО

ДОСЛІДНИК МИНУЛОГО ЗАРАДИ МАЙБУТНЬОГО (ДО 65-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВАЛЕНТИНА ВАСИЛЬОВИЧА ІВАНЕНКА)

Світленко Сергій Іванович – доктор історичних наук, професор, декан історичного факультету, професор кафедри історії України Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

Розглянуто основні віхи життя та діяльності відомого українського історика, доктора історичних наук, професора, проректора, завідувача кафедри російської історії Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара В.В. Іваненка.

Ключові слова: В.В. Іваненко, історичний факультет, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, обласна програма «реабілітовані історією», історична пам'ять, суспільно-політична історія.

Рассмотрены основные вехи жизни и деятельности известного украинского историка, доктора исторических наук, профессора, проректора, заведующего кафедрой русской истории Днепропетровского национального университета имени Олеса Гончара В.В. Иваненко.

Ключевые слова: В.В. Иваненко, исторический факультет, Днепропетровский национальный университет имени Олеса Гончара, областная программа «Реабилитированные истории», историческая память, общественно-политическая история.

The main milestones of the life and work of the famous Ukrainian historian, doctor of historical sciences, professor, rector, head of the Department of Russian history Dnepropetrovsk National University of Oles Gonchar V. Ivanenko.

Key words: V.V. Ivanenko, History Department, Dnepropetrovsk National University of Oles Gonchar, the regional program “rehabilitated history”, historical memory, social and political history.

© С.І. Світленко, 2012

На старий новий рік 2013-го наукова та освітня громадськість Дніпропетровщини й усієї України має чудову нагоду привітати Валентина Васильовича Іваненка – відомого історика, доктора історичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, проректора з науково-педагогічної роботи у сфері гуманітарної освіти та виховання молоді, завідувача кафедри російської історії Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара – з 65-річним ювілеєм. Безсумнівно, найпершою радіє за ювіляра, який без перебільшення перебуває сьогодні у розквіті творчих сил та на піднесенні своєї багатогранної діяльності, його рідна альма-матер – Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара, з яким уже понад 45 років найтісніше пов'язав свою життєву і творчу долю Валентин Васильович. Звичайно, пропонувавши нам ювілейний матеріал не може претендувати на вичерпний портрет талановитого вченого-історика та педагога. Цей нарис ставить на меті хоча б накреслити основні віхи біографії та творчого шляху невтомного дослідника минулого заради майбутнього.

Народився Валентин Іваненко 14 січня 1948р. в Дніпропетровську в сім'ї з міцним селянсько-робітничим корінням. Батько – Василь Іванович Іваненко (1913-1987) – походив з родини селян-бідняків, які проживали в с. Кислянка нинішнього Синельниківського району. Іваненки тяжко працювали на землі, ледь зводячи кінці з кінцями. Формування батька як особистості відбувалося в драматичні часи війн, революцій, більшовицької колективізації на селі. Напевно, все це загартувало Василя Івановича, який повною мірою передав на-полегливість, цілеспрямованість, твердість і силу

характеру своїм дітям, у тому числі другому синові – Валентину.

Не підлягає сумніву, що ці прикмети характеру батька помножені на його величезний досвід, нагромаджений на тернистому життєвому шляху від відповідального секретаря та одночасно завідувача відділом районної газети «Соціалістичний наступ» передвоєнних років і керівника синельниківського партійного підпілля часів війни до відповідальної й напруженої трудової діяльності на посаді голови колгоспу «Україна» Павлоградського району Дніпропетровської області, значною мірою вплинули на формування і становлення особистості В. В. Іваненка [64, с. 3].

Великий позитивний вплив на виховання Валентина Іваненка мала його мати – Параска Кузьмівна Іваненко (в дівоцтві Макутіна) (1917 – 2001). Походила вона із родини робітників-будівельників, що переселилися в Україну з Калужської губернії на початку ХХ ст. Параска Кузьмівна передала своїм трьом дітям (Жанні, В'ячеславу і Валентину) працьовитість, сумлінність й акуратність. Будучи сильною й ініціативною жінкою, вона стала одним із зачинателів спорудження в с. Булахівка дитячого комбінату, присвятивши багато років свого життя справі виховання дітей селян [64, с. 4].

У лютому 1954 р. сім'я Іваненків надовго оселилася в селі Булахівка Павлоградського району Дніпропетровської області. Незабаром Василь Іванович і Параска Кузьмівна стали відігравати помітну роль у житті села. Протягом 22-х років В.І. Іваненко очолював місцевий колгосп «Україна», а його дружина тривалий час завідувала місцевим дитячим комбінатом. Булахівці й до сьогодні згадують старших Іваненків з великою

повагою, адже в той час, попри всі суперечності й труднощі повоєнних десятиліть, селяни відчували реальне зростання своїх життєвих стандартів, мали непорушну впевненість у завтрашньому дні. Характерно, що середнє розмірами орної землі колективне господарство «Україна» за керівництва В.І. Іваненка досягло щорічних прибутків у два та більше мільйонів крб. Це позитивно позначилося не тільки на виробничій сфері, а й на розвитку освіти, культури, охорони здоров'я, соціальної інфраструктури села [64, с. 4].

Дитинство та юнацтво Валентина Іваненка, які проходили здебільшого в Булахівці, були напоєні любов'ю рідних, близьких та неповторним товариством однолітків. Незабаром у 1966 р. перед випускником середньої школи постало питання професійного вибору. На думку самого Валентина Васильовича, визначальну роль у виборі ним майбутньої професії відіграв директор Булахівської середньої школи і водночас учитель історії Юхим Григорович Махрук, який вирізнявся не тільки пристрасною любов'ю до свого навчального предмета, але й мав ораторський хист, міг оволодіти будь-якою аудиторією. Взагалі в булахівській школі працювало багато справжніх високопрофесійних педагогів, зокрема учителька російської мови та літератури Антоніна Опанасівна Бондар, німецької – Василь Ілліч Павлюк, математик Валентин Михайлович Леонов, фізик Віктор Петрович Рибіцький та ін. Напевно, кожний із них по-своєму вплинув на те, щоб В. В. Іваненко обрав своєю майбутньою професією педагогічну спеціальність «Історія» [1, с. 82-83; 64, с. 4].

У 1966 р. В. В. Іваненко вступив на історико-філологічний факультет Дніпропетровського державного університету. Історія як гуманітарна спеціальність була лише за рік до того відновлена в ДДУ після тривалої перерви і користувалася величезною популярністю. В той час на факультеті помітно не вистачало кадрів вищої кваліфікації, бракувало власних приміщень для занять, а в університеті не було нової наукової бібліотеки, палацу спорту, палацу студентів тощо. Проте тодішній науково-педагогічний колектив, незважаючи на труднощі, зміг створити атмосферу вимогливості й доброзичливості, під впливом якої у студентські роки відбувався процес становлення людських та професійних якостей студента Валентина Іваненка.

За тих часів визначальну роль у підготовці студентів-істориків відігравали професорські кадри, серед яких слід виділити декана факультету, завідувача кафедри історії КПРС, доктора історичних наук Федота Семеновича Павлова, завідувача кафедри всесвітньої історії, доктора історичних наук Валентина Яковича Борщевського, завідувача кафедри історії СРСР та УРСР, доктора історичних наук Дмитра Павловича Пойду. За своїм походженням усі вони належали до радянської інтелігенції першого покоління, піднялися із народних глибин до університетських кафедр, мали великий життєвий досвід, збагачений випробуваннями військової служби в Червоній армії періоду Великої Вітчизняної війни [52, с. 31, 191–192, 213–214; 63, с. 9].

Сформовані як особистості в непростій історич-

ній обстановці радянської дійсності, коли патріотизм і трудовий ентузіазм мільйонів переमेжовувався з трагічними сторінками новітньої історії, ці професори були синами свого часу і не могли не передавати суперечливий досвід свого життя новому поколінню істориків. Навчально-виховний процес перебував під сильним впливом тодішніх теоретико-методологічних, ідеологічних та політичних настанов КПРС. Саме в такому дусі виховувалися студенти-історики, багато з яких до вступу в університет відслужили в армії або мали виробничий стаж. Усе це створювало якусь особливу, дорослу атмосферу вже з першого курсу, впливало на першокурсників, які прийшли відразу зі шкільної лави.

Незважаючи на всі ідеологічні й теоретико-методологічні обмеження того часу, на історико-філологічному факультеті ДДУ, зокрема його історичному відділенні, прищеплювався смак до творчої праці. Крім професорів, саме в такому напрямку розвивали своїх студентів талановиті доценти, викладачі, зокрема Олександра Федорівна Батаріна, Іван Кирилович Воропай, Фаїна Рувимівна Гольденберг, Микола Федорович Карпенко, Ірина Федорівна Ковальова, Микола Павлович Ковальський, Володимир Володимирович Крутіков, Віра Іванівна Михайлова, Дмитро Сергійович Шелест та ін. [63, с. 9-10; 64, с. 5].

Про студентський період В. В. Іваненка цікаві згадки належать професору І.Ф.Ковальовій, яка зазначала: «Як студент, В. Іваненко ніколи не викликав у мене тривоги: він вчився рівно, відчувалася добра підготовка, зацікавленість у предметі. Однак не археологія й не первісна історія стали об'єктом його наукових зацікавлень. За рисами характеру та атмосферою, в якій він сформувався як особистість, Валентину Васильовичу судилося стати істориком сучасності, поєднуючи в собі талант дослідника із активністю громадською». Звичайно, студентські роки назавжди закарбувалися в пам'яті Валентина Васильовича. Вони були наповнені й повсякденними навчальними справами на факультеті, і романтикою археологічної практики в античній Ольвії, і цікавим життям у гуртожитку зі своїми друзями М. Карабановим і Б. Холодом. Це був час формування особистості майбутнього історика – комунікабельного, товариського, віддано обраній професії [1, с. 84-85].

Ще у студентські роки Валентин Іваненко рано зацікавився науковою роботою, яка виходила за межі звичайного навчання. Починаючи з другого курсу, він почав співпрацювати з викладачами кафедри історії СРСР та УРСР – Д.П.Пойдою, Д.С.Шелестом, М.П.Ковальським, В.В.Крутіковим, В.В.Стецкевичем та ін. У 1967 р. допитливий і здібний студент узяв участь у конкурсі студентських наукових робіт і під керівництвом доцента І. К. Воропая здобув друге місце на Всеукраїнському турі, отримавши диплом Мінвузу України і ЦК ЛКСМУ. За порадою аспіранта, а згодом доцента кафедри історії СРСР та УРСР Віктора Федоровича Шарапи, він розпочав вивчення недослідженої історії Модрівського руху в Україні 1930-х рр., що визначило напрям науко-

вих зацікавленень чи не на двадцятирічну перспективу. Розробляючи цю малознану проблематику, В.В.Іваненко зміг провести серйозну евристичну роботу, а тому не випадково досліді молодого історика були опубліковані в престижному «Українському історичному журналі» [1, с. 84; 25].

У 1971 р., отримавши диплом з відзнакою по завершенні навчання на історико-філологічному факультеті ДДУ, В. В. Іваненко того ж року вступив до аспірантури своєї alma-mater, однак навчався вже в рамках історичного факультету, який відновив своє функціонування як навчально-науковий структурний підрозділ університету в червні того ж року. Науковим керівником Валентина Васильовича став доцент кафедри історії СРСР та УРСР Микола Федорович Карпенко, який водночас був обраний деканом відновленого факультету.

На кафедрі історії СРСР та УРСР, завідувачем якої працював професор Дмитро Павлович Пойда, було створені всі умови для успішної роботи аспірантів. За цих обставин енергія та працездатність В. В. Іваненка, який дослідив опубліковані й неопубліковані документи в архівосховищах Москви, Києва, Чернігова, Харкова, Дніпропетровська, Кіровограда, Запоріжжя та Мелітополя, дали позитивні результати. У підсумку 6 червня 1974 р. В. В. Іваненко достроково захистив кандидатську дисертацію «Деятельность советской секции МОПР в 1933–1937 гг. (На материалах Украинской ССР» за спеціальністю 07.00.02 – Історія СРСР [64, с. 6; 5]).

Після успішного захисту, що відбувся у спеціалізованій вченій раді на рідному факультеті, молодого випускника аспірантури взяли у штат кафедри історії СРСР та УРСР. В. В. Іваненко викладав історію Української РСР радянського періоду. Валентин Васильович ретельно готувався до кожної лекції, мав докладний конспект, чітко й логічно висвітлював матеріал, при цьому вільно володів українською мовою. За тих часів читання університетських лекцій по-українськи було винятком із правила, адже у вищій школі панувала російська мова [64, с. 6].

У 1977 р. на історичному факультеті ДДУ змінилося керівництво – деканом став відомий історик КІРС, доктор історичних наук, професор Анатолій Михайлович Черненко, з іменем якого по-праву пов'язується процес стабілізації морально-психологічного клімату в молодому університетському підрозділі, що позитивно позначилося на всіх гранях життя факультету. Важливе значення при цьому належало новому керівному ядру, яке утворилося в деканаті. До його складу, поряд з Анатолієм Григоровичем Болебрухом та Віктором Івановичем Шевцовим, увійшов Валентин Васильович, який обійняв посаду заступника декана з навчальної роботи, працюючи на ній до 1983 р. Професор А. Г. Болебрух згадує, що ця робота «стала для нього (В.В. Іваненка. – Авт.) буквально сенсом життя: він раніше від усіх приходив у деканат і пізніше від усіх ішов, займаючись величезною кількістю будь-яких справ...», а «кабінет заступника декана перетворювався на весь день в епіцентр факультетського життя» [1, с. 78].

Попри всю неоднозначність загальної суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації в країні, це був час низки позитивних змін на історичному факультеті, які виявилися, крім стабілізації морально-психологічного клімату в колективі, у вдосконаленні навчально-виховного процесу, підвищенні якісних показників підготовки фахівців-істориків, розширенні тематики і напрямів наукових досліджень, активізації наукових контактів із провідними науковими центрами СРСР, визріванні умов для підготовки цілого ряду кандидатських і докторських дисертацій [15, с. 6–11].

Працюючи під безпосереднім керівництвом тодішнього декана, професора А.М.Черненка, В.В. Іваненко зробив помітний вклад у справу становлення історичного факультету і збагатився неоціненним життєвим, управлінським та науково-педагогічним досвідом. Цьому сприяло і його десятимісячне стажування у Берлінському університеті тодішньої Німецької Демократичної Республіки в 1978/79 навчальному році.

Є підстави вважати, що перший етап науково-педагогічної діяльності В. В. Іваненка, який розпочався ще у 1974 р., тривав до 1982-1983 рр. У творчому сенсі його завершення збіглося з публікацією навчального посібника «Очерк истории мопровского движения на Украине (1933–1937 гг.)», який узагальнив наукові пошуки В.В. Іваненка, що велися впродовж десятиліття [64, с. 7; 10].

У 1983 р. Валентин Васильович був висунутий на роботу до партійного комітету ДДУ, що, безперечно, знаменувало якісно новий період його діяльності від 1983 до 1991 р. Спочатку В. В. Іваненко працював на посаді заступника секретаря партійного комітету університету з ідеології, а з 1988 р. до 1991 р. – секретарем парткому ДДУ. Це був непростий і, прямо скажу, драматичний час у житті КІРС і всього радянського суспільства. Адже старі командно-адміністративні методи діяльності, особливо за часів горбачовської «перебудови», вже не спрацьовували, а нові народжувалися засобами проб та помилок і постійно гальмувалися через консерватизм значної частини партійних верхів та пасивність основної частини рядових партійців. За умов поглиблення демократизації та гласності партійний комітет часто мав робити непростий вибір між «генеральною лінією» партійних «верхів» і настроями рядових партійців. Утім, робота В.В.Іваненка пліч-о-пліч з такими партійними організаторами університету, як Євген Романович Абрамовський, Григорій Іванович Щербаков, Петро Панфілович Падун, Олександр Григорович Хмельников та інші не могла не дати йому життєвої мудрості, зваженості, вміння слухати і розуміти людей, що було особливо важливим за умов посилення політичного плюралізму в суспільстві [64, с. 7].

Працюючи на професійних засадах у партійному комітеті, В. В. Іваненко не полишав науково-педагогічної діяльності. Так, на умовах штатного сумісництва він залишався доцентом кафедри історії СРСР та УРСР (з 1989 р. – кафедри історії СРСР за умов утворення окремої кафедри історії України), виконуючи навчальне навантаження

на 0,5 ставки. Водночас з 1986 р. В. В. Іваненко був обраний завідувачем кафедри історії СРСР та УРСР, ставши наступником відомого українського радянського історика-аграрника, професора Дмитра Павловича Пойди. Довіра колективу кафедри зобов'язувала Валентина Васильовича до подальшого професійного зростання.

У другій половині 1980-х рр. з-під пера В. В. Іваненка вийшло вже понад півсотні наукових публікацій. До того ж, на рахунку вченого було чимало виступів на важливих наукових конференціях. На той час Валентин Васильович зібрав широкий документальний матеріал, який всебічно розкривав тему інтернаціональних зв'язків робітничого класу Української РСР з трудящими зарубіжних країн у 1920–1930-х рр. Проте робота в партійному комітеті університету помітно гальмувала процес завершення докторської дисертації.

За цих обставин Валентин Васильович узяв кількомісячну творчу відпустку. Проводив він її в рідному селі Булахівка, що в Павлоградському районі Дніпропетровської області, де пройшли дитячі та юнацькі роки. Впродовж кількох місяців з ранку до пізнього вечора у затишній батьківській оселі тривала напружена робота над текстом дисертації. Валентин Васильович постійно уточнював і вдосконалював текст. Результат цієї наполегливої праці виявився позитивним. Уже восени 1989 р. В. В. Іваненко представив свою дисертацію на розгляд кафедри історії СРСР [64, с. 7-8].

Докторська дисертація В. В. Іваненка «Становление и развитие интернациональных связей рабочего класса Советской Украины с трудящимися зарубежных стран в 20–30-е годы» складалася із вступу, п'яти глав, висновків, списку використаних джерел та літератури, що включав понад 500 найменувань. У роботі детально розглянуто теоретико-методологічні та історіографічні аспекти проблеми, структуру джерельної бази; досліджено участь робітничого класу УРСР у кампаніях солідарності з економічною та політичною боротьбою пролетаріату; показано моральну й матеріальну підтримку робітничим класом України жертв політичного терору в країнах капіталу; вивчено механізм взаємодії українського та зарубіжного робітничого класу у справі пропаганди досвіду соціалістичного будівництва; розкрито питання всебічної допомоги трудящим УРСР з боку зарубіжних пролетарів у процесі відбудови й розвитку економіки, індустріалізації республіки, виконання перших п'ятирічок. Джерельну основу цієї наукової праці склали архівні документи, виявлені та проаналізовані автором понад із 100 фондів 17 партійних та державних архівів СРСР і НДР. З цього погляду дисертація В. В. Іваненка, безперечно, вирізнялася науковою новизною, представляла помітний крок уперед в опрацюванні цієї проблематики у порівнянні з попередниками [64, с. 8].

За умов кінця 1980-х – початку 1990-х рр. докторське дослідження В. В. Іваненка з означеної проблематики не могло не ґрунтуватися на марксистсько-ленінській методології, а органічно узгоджувалося з нею. Причини цього були глибоко закорінені не тільки в особливостях тодішнього

авторського світорозуміння, але й у домінуючому напрямі розвитку теорії та методології української радянської історіографії. Проте, ще не відмовившись від основ марксистсько-ленінської теорії, В. В. Іваненко повною мірою продемонстрував новий підхід, не тільки узагальнивши позитивний досвід у постановці інтернаціональних контактів робітників УРСР, а й показавши впливи низки негативних явищ, таких як культ особи Сталіна, авторитарна система управління, масові політичні репресії і т. п. [64, с. 8].

Докторська дисертація В. В. Іваненка була добре апробована. Крім численних наукових статей (близько 30), ще у 1987 р. Валентин Васильович у співавторстві зі своїм першим учнем Анатолієм Івановичем Голубом депонував у Москві монографію «Рабочий класс Германии – Стране Советов. Из истории интернациональной солидарности немецкого пролетариата с трудящимися СССР (1921–1932 гг.)», а в 1989 р. видав у світ навчальний посібник – «Интернациональные связи рабочего класса Советской Украины (1921–1932 гг.)». Усе це сприяло розкриттю й оприлюдненню основних положень дисертації [64, с. 8; 7].

Захист докторської дисертації В. В. Іваненка успішно відбувся 28 грудня 1990 р. в Інституті історії АН УРСР у Києві. 7 червня 1991 р. Валентину Васильовичу було присвоєно науковий ступінь доктора історичних наук, а 11 листопада того ж року – вчене звання професора по кафедрі історії СРСР. До розпаду Радянського Союзу залишалася кілька тижнів. Так Валентин Васильович став одним з останніх українських радянських професорів-істориків [64, с. 9].

Розпад Радянського Союзу і утвердження незалежної держави Україна відкрили якісно новий період життя і творчості В. В. Іваненка. Перед Валентином Васильовичем, як і перед усією історичною наукою, постали широкі можливості в опануванні складних і до того часу закритих проблем української історії. Водночас 90-ті рр. ХХ ст. характеризувалися непростим і навіть дуже болісним процесом розчарування й поступового відходу від суспільно-політичних ідеалів, теоретико-методологічних підходів і принципів, проблемно-тематичного поля досліджень, притаманних попередньому історіографічному періоду.

На початку 1990-х рр. В. В. Іваненко не відмовився від традиційної для себе тематики. Більше того, його прагнення узагальнити свої багаторічні дослідницькі пошуки у вигляді нової монографії виглядають цілком закономірними. У той час, незважаючи на наростання в країні всеохоплюючої кризи, розпочало роботу Видавництво Дніпропетровського університету. У 1992 р. одним із перших видань у ньому вийшла україномовна монографія В. В. Іваненка та А. І. Голуба «Джерело народної дипломатії: Міжнародні зв'язки трудящих України в 20 – 30-ті роки», яка містила широку панораму міжнародних контактів українського народу перших десятиліть радянської епохи [64, с. 9].

Новий період життя і діяльності В. В. Іваненка характеризувався зосередженням на науково-пе-

дагогічній діяльності на кафедрі російської історії історичного факультету ДДУ і тривав від початку і до кінця 1990-х рр. У цей час Валентин Васильович став на шлях критичного переосмислення цілої низки важливих соціально-політичних проблем новітньої історії України. У попередній історіографічний період ця проблематика або повністю вилучалася з наукового обігу, або зазнавала суттєвих пізнавальних деформацій, а в ряді випадків відверто фальсифікувалася.

Однією з таких науково актуальних і соціально значущих проблем стала історія комуністичного тоталітаризму, вивчення карально-репресивної політики і соціальної практики якого було особливо важливим на зорі української незалежності, за умов, коли молода демократична держава Україна тільки-но формувалася. Вже у 1992 р. В. В. Іваненко став науковим керівником обласної програми з підготовки науково-документальної серії видань «Реабілітовані історією», яка розгорнула велику роботу з відродження і збереження історичної пам'яті нашого народу [64, с. 9-10].

У той же період В. В. Іваненко був одним із тих, хто започаткував вивчення голодомору 1932-1933 рр. у Дніпропетровській області. У 1993 р. під його відповідальним редагуванням вийшов у світ збірник документів і матеріалів «Народна трагедія». До складу археографічного видання увійшло 49 документів з фондів Державного архіву Дніпропетровської області та 12 записаних спогадів очевидців трагічних подій у селах Дніпропетровщини 1932-1933 рр. [41, с.11]. Продовженням такого роду археографічної праці став збірник «Повернення із небуття: Документи і матеріали про жертви сталінського свавілля в Дніпропетровському університеті», що вийшов у світ під редакцією професора В. В. Іваненка у 1995 р. В результаті цієї публікації стали відомими 80 прізвищ репресованих працівників Дніпропетровського державного університету [51].

Вивчення і введення до наукового обігу нових пластів першоджерельного матеріалу сприяло появі в 1997 р. узагальнюючої монографічної праці «Очищення правдою (Відома і невідома Україна в об'єктиві історії ХХ сторіччя)», написаної В.В.Іваненком у співавторстві з молодшими колегами – А.І. Голубом та О. А.Удодом. Її значення полягає, насамперед, у тому, що в ній актуалізовано цілу низку дискусійних проблем з новітньої історії України. Автори осмислювали їх з нових теоретико-методологічних позицій, а це було важливо за умов кризи марксистсько-ленінської методології [31].

Упродовж 1990-х рр. В. В. Іваненко помітно розширив діапазон своїх наукових досліджень, вивівши їх за межі новітньої історії України. У центрі уваги Валентина Васильовича поставили проблеми аграрної історії та історіографії, пов'язані з іменем професора Д. П. Пойди (1908–1992). У 1995р. за ініціативою В. В. Іваненка були започатковані наукові читання, присвячені пам'яті відомого професора-аграрника, що стали новою формою наукового життя на історичному факультеті ДДУ. Вони сприяли не тільки підтримці досліджень з

аграрної історії України та Росії ХІХ-ХХ ст., але й налагодженню співпраці з представниками інших наукових шкіл. На сьогодні відбулося вже дев'ять подібних наукових читань, які є традиційними й об'єднують усталене коло істориків-аграрників України. Результати наукових читань публікуються у спеціальних збірниках «Питання аграрної історії України та Росії», які періодично видаються під редакцією В. В. Іваненка [23; 42 – 50].

Працюючи завідувачем кафедри російської історії (так у назву носить колишня кафедра історії СРСР з 1992 р.), В. В. Іваненко завжди у творчому пошуку. Під керівництвом ученого-історика успішно виконано кілька наукових проектів держбюджетних тем, які затверджувалися на міністерському рівні. Це, зокрема, «Українське питання в Російській імперії та Радянському Союзі», «Державницькі ідеї в українській суспільно-політичній думці першої половини ХХ ст.», «Радянська державність в Україні: пріоритети і особливості розвитку у ХХ ст.». Здійснення зазначених досліджень сприяло підготовці й виданню важливих наукових праць. Прикладом такого результату стала публікація під редакцією В. В. Іваненка колективної монографії «Українське питання в Російській імперії та Радянському Союзі (ХVІІІ – перша половина ХХ ст.)» (1998) [64, с. 10-11; 67].

За умов непростого, а часом і небезконфліктного розвитку міждержавних відносин між незалежною Україною і Російською Федерацією, що спостерігалось впродовж 1990-х рр., професор В.В. Іваненко спрямував зусилля колективу кафедри на написання спеціального навчального посібника, який би показував російський історичний процес з погляду сучасної української історіографії. Так, у 1997 р. вийшли у світ «Нариси історії Росії з найдавніших часів до сьогодення», які стали одним із перших і досить нечисленних видань такого жанру [40].

Останнє десятиліття ХХ ст. характеризувалося не тільки помітною активізацією наукових досліджень В. В. Іваненка, оновленням і розширенням їх проблематики, але й становленням його наукової школи. Після захисту кандидатської дисертації першого учня Валентина Васильовича – А.І. Голуба (1987), у 1990-х рр., завдяки зусиллям В.В. Іваненка, українська сучасна історіографія поповнилася новими кадрами молодих учених, які стали кандидатами історичних наук. Це, зокрема, такі дослідники, як В.І. Кабанов (1994), Н.Р. Романець (1995), В. Архирейський (1998), В.М. Потока (1998), І.В. Шпекторенко (1998), Р.Ю. Васковський (1999), В.І. Саричев (2000), Г.В. Костенко (2000), А.П. Лимар (2000). Важливою прикметою завершення процесу становлення наукової школи суспільно-політичної історії України ХХ ст., яку створив професор В. В. Іваненко, став захист у 1999 р. докторської дисертації його найталановитішим учнем Анатолієм Івановичем Голубом (1958–2007). Останнього пов'язували зі своїм науковим керівником, а згодом і науковим консультантом тривалі роки плідної, ефективною співпраці [64, с. 11; 24].

У 1999 р. ректор ДДУ, професор Микола Вікто-

рович Поляков призначив В. В. Іваненка проректором з гуманітарних питань та виховної роботи. Водночас Валентин Васильович не припинив завідувати кафедрою російської історії та викладати професором на 0,5 ставки. Цей новий період життя і діяльності Валентина Васильовича характеризується подальшою динамікою науково-дослідних робіт, розвитком власної наукової школи, участю у розробці нових форм і методів навчально-виховного процесу за умов переходу до Болонської системи, зусиллями щодо подальшого реформування вищої освіти в напрямі здобуття університетської автономії [64, с. 11].

На рубежі XX-XXI ст. під науковим керівництвом професора В. В. Іваненка активізувалася наукова й видавнича діяльність у рамках обласної програми з підготовки науково-документальної серії видань «Реабілітовані історією». У 1999 р. в Науково-редакційному центрі обласної редколегії по підготовці й виданню зазначеної тематичної серії вийшла у світ перша книга «Відроджена пам'ять. Книга нарисів», яка відкрила зазначену серію в Дніпропетровській області. В. В. Іваненко здійснив наукову редакцію тому, в якому вміщено 75 документальних біографічних нарисів. Ці матеріали помітно розширили уявлення про початок масових політичних репресій в краї від «шахтинської справи» на рубежі 1920-х – 1930-х рр., розкрили «криваві ужинки сталінізму» середини 1930-х – початку 1950-х рр. та показали боротьбу комуністичного режиму з інакодумцями у постсталінський період 1960-х – 1980-х рр. [53, с. 2, 583, 603 – 605].

Новим важливим кроком у справі відродження і збереження історичної пам'яті, у вивченні карально-репресивної політики і соціальної практики комуністичного тоталітарного режиму стало видання в 2002 р. у рамках програми «Реабілітовані історією» в Дніпропетровській області монографії Р. К. Терещенка, В. В. Іваненка і Л. Л. Прокопенка «Минуле з гірким присмаком. Репресії в історичній ретроспективі радянського суспільства» за науковою редакцією Валентина Васильовича. В ній, на основі широкого використання документальних матеріалів архіву управління СБУ в Дніпропетровській області і Державного архіву Дніпропетровської області, значна частина яких була введена до наукового обігу вперше, автори переконливо висвітлили основні віхи, масштаби і вияви реалізації карально-репресивної політики комуністичної влади серед селянства, робітництва, інтелігенції, молоді.

Тим самим була розкрита кривава ціна «диктатури пролетаріату», справжнє обличчя сталінського «правосуддя» передвоєнного, воєнного і післявоєнного періодів, зміст радянської «демократії» з викорінення інакомислення у постсталінський період 1950-х – 1980-х рр. [55].

Винятково суттєве значення для завершення процесу реабілітації жертв комуністичного тоталітарного режиму в Дніпропетровській області мала публікація в Науково-редакційному центрі обласної редколегії по підготовці й виданню тематичної серії книг «Реабілітовані історією» чотиритомника «Повернені імена: Мартиролог» за науковою

редакцією В. В. Іваненка. Фундаментальна книга містила список осіб, котрі в різні часи радянського періоду стали жертвами політичних репресій на Дніпропетровщині [56 – 59]. Всього ж у рамках серії книг «Реабілітовані історією» по Дніпропетровській області вже вийшло 5 томів у 8 книгах. Це конкретний і вагомий внесок у відродження історичної пам'яті нашого народу, у посмертну реабілітацію понад 25 тисяч наших земляків – мешканців Дніпропетровщини, які стали безневинними жертвами політичних репресій за часів комуністичного тоталітарного режиму в Україні [53 – 62; 63, с. 15].

На початку XXI ст. професор В. В. Іваненко не припиняв плідну роботу у справі відродження і збереження історичної пам'яті в контексті рідного університету, його підрозділів. У 2001 р. було видано у світ книгу «Секретний» підрозділ галузі: нарис історії фізико-технічного інституту Дніпропетровського національного університету», підготовлену за ініціативою та безпосередньою участю Валентина Васильовича [65].

Узагальненням певного етапу творчості В. В. Іваненка стала його монографія «Біль і звитяга: XX століття в українському вимірі» (2003). В ній на широкому фактичному матеріалі проаналізовано найбільш дискусійні сюжети української національно-демократичної революції та громадянської війни, політики сталінського керівництва стосовно України, селянських рухів, голодоморів, репресій, воєнного лихоліття 1941–1945 рр., «хрущовської відлиги» тощо [12].

Останніми роками з-під пера Валентина Васильовича вийшла ціла низка нових цікавих досліджень, які не залишилися непоміченими науковою громадськістю. Тільки в 2006 р. відомий учений видав разом зі своїми колегами три нові монографії – «Україна непівська: аналіз соціальних аномалій південного регіону», «ОУН і УПА у Другій світовій війні: проблеми історіографії та методології» та «Історія міста Дніпропетровська» [34; 30; 37].

Перше із зазначених досліджень – «Україна непівська: аналіз соціальних аномалій південного регіону», написане у співавторстві з І. В. Іщенком, – за постановкою і реалізацією завдань є науково новим. Тут автори ґрунтовно ознайомили читачів з теоретико-пізнавальними засадами дослідження, розкрили різноманітні аномалії повсякденності, зокрема безпритульність, жебракування і бродяжництво, пияцтво, проституцію, в контексті радянської специфіки, показали особливості державної політики і соціальної практики витіснення «перемитків минулого» [34].

Друге вищезазване видання – «ОУН і УПА у Другій світовій війні: проблеми історіографії та методології», підготовлене разом з В. К. Якуніним, – є інноваційною спробою системного історіографічного й методологічного осягнення однієї з найбільш дискусійних проблем сучасної історичної науки в Україні. В центрі уваги авторів постали такі важливі історіографічні й методологічні сюжети, як визначення України воєнної доби в контексті сучасної концептуальної трансформації, національні мотиви Великої Вітчизняної війни, історія ОУН – УПА, аналіз «фахового висновку робочої

групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА» [30].

У тому ж 2006 р. В. В. Іваненко став одним із співавторів колективної монографії «Історія міста Дніпропетровська» – першої синтетичної праці такого роду з минувшини обласного мегаполісу, виданої за редакції А. Г. Болебруха. Перу професора В. В. Іваненка належить глава «Через політичні катаклізми до суспільства «нового типу» з розділу «Доба соціалістичного будівництва» та розділ «На зорі епохи незалежності», написаний у співавторстві з С. А. Квіткою [37, с. 407 – 440, 547 – 567].

У 2007 – 2009 рр. В. В. Іваненко сконцентрував свої творчі зусилля на вирішенні складної наукової проблеми, якою є насильницька колективізація кінця 20-х – початку 30-х рр. ХХ ст. та Голодомор 1932-1933 рр. у регіональному вимірі. Разом зі своєю ученицею Н. Р. Романець Валентин Васильович підготував цілий ряд наукових статей, науково-популярних праць і монографію, які суттєво розширили уявлення про причини, перебіг і наслідки «великого перелому» на селі в нашому краї. В цьому контексті слід особливо виділити такі праці, як «Голодомор 1932-1933 років на Дніпропетровщині та Запоріжчині» (2008), «Дніпропетровщина і «великий перелом» на селі кінця 1920-30-х років: монографія» (2009), «Опір селянства Дніпропетровщини сталінському режиму в 1928 – 1933 рр.» (2009) та ін. Ці наукові студії заслуговують на увагу не тільки численними новими фактами, а й оригінальними інтерпретаціями минулого [16; 21; 29].

У 2008–2010 рр. В. В. Іваненко взяв активну участь у низці наукових і водночас соціально значущих проєктів. Так, у 2008 р. історик спільно з доцентом Н. Р. Романець написав вступну узагальнюючу статтю до археографічного видання «Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років в Україні. Дніпропетровська область» [14]. У тому ж році В. В. Іваненко став одним із співавторів четвертого, переробленого й доповненого видання «Історія Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара», підготовленого до 90-річчя заснування Альма-матер. За безпосередньої участі вченого були підготовлені три розділи цієї колективної монографії [36].

Окремо слід відмітити плідну діяльність В.В.Іваненка в царині історико-біографічних видань. У цьому контексті слід назвати насамперед такі праці, як «Микола Вікторович Поляков. Момент істини» (2006), підготовлену спільно з І.С. Поповою, та «Леонід Данилович Кучма: Per aspera ad astra: ювілейне видання» (2008), видану за редакцією М.В.Полякова і укладену В.В.Іваненком спільно з В.Д. Демченком, І.С.Поповою та С.І.Світленком [39; 38]. Заслуговує на увагу й видання «Славетне сузір'я окрилених університетом : нариси» (2008), в якому В.В. Іваненко виступає як автор ідеї, загальний редактор та один з авторів-упорядників (поряд із О.В. Гонюк і І.С. Поповою). У книзі представлено 89 науково-популярних нарисів про життєвий і професійний шлях видатних постатей, імена яких стали гордістю Дніпропетровського університету [66].

У 2009-2010 рр. В. В. Іваненко став од-

ним із найактивніших авторів двотомного науково-популярного видання «Діячі державної влади та самоврядування Дніпропетровської області: історичні нариси». Спільно зі своїми учнями, зокрема В.П.Бурмагою, Р.О.Довганенком, О.О.Марінченком, В.І.Саричевим, А.Ю.Шевченком, а також професором В.Д.Демченком Валентин Васильович підготував 17 змістовних біографічних нарисів для другого тому видання [2]. Водночас у 2009 р. В. В. Іваненко разом із О.В.Бойком узяв участь у п'ятитомному виданні «Історія державної служби в Україні», написавши розділ 22 цієї книги – «Політико-адміністративна система управління у повенний час (1945 – 1955 рр.)» [35].

Результативна наукова діяльність В.В.Іваненка тривала і в рамках обласної програми «Реабілітовані історією». Так, у 2009 р. побачили світ дві книги видання «Реабілітовані історією. Дніпропетровська область», які вийшли за наукової редакції Валентина Васильовича як археографічна публікація раніше виданих томів, але у форматі загальноукраїнської серії. Цим зроблено черговий крок у напрямку відродження і збереження історичної пам'яті [61-62].

Ім'я професора В. В. Іваненка відоме не тільки в царині суспільно-політичної історії України ХХ ст. Останніми роками він все більше уваги приділяє осягненню історіографічних та теоретико-методологічних проблем минулого. Прикметними є його розвідки такого роду з проблем Голодомору 1932-1933 рр., Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр., фашизму в контексті історії та сучасності, євразійської ідеї як методологічного інструмента історичного пізнання на сучасному етапі тощо [17; 33; 8; 9]. Не менший історіографічний інтерес становлять змістовні есе вченого про своїх колег по професійному цеху, зокрема таких, як А.Г.Болебрух, О.М.Бут, А.І.Голуб, В.В.Кругіков, Д.П.Пойда, П.Т.Тронько, А.М.Черненко та ін. [22; 32; 24; 20; 19; 13; 15].

Як і раніше, В. В. Іваненко багато уваги приділяє підготовці кадрів вищої кваліфікації, що знайшло вияв, насамперед, у подальшому розвитку його наукової школи. Так, під керівництвом Валентина Васильовича захистили кандидатські дисертації І.В.Іщенко (2003), М.Е.Кавун (2003), В.П.Бурмага (2005), В.В.Літвінов (2006), О.О.Поплавський (2010), В.А.Сливенко (2010), І.С.Позднякова (2010), Н.С.Чернікова (2012). В.В.Іваненко здійснює наукове консультування двох докторантів. Важливе значення приділяє відомий дослідник минувшини роботі у спеціалізованій вченій раді з історії при Дніпропетровському національному університеті, яку очолює з 2004 р. вже третю каденцію поспіль [64, с. 12-13].

Як професор, В. В. Іваненко постійно опікується не тільки суто науковими дослідженнями, а й удосконаленням навчального процесу. Це виявляється в його роботі по модернізації своїх лекційних курсів, у підготовці сучасних навчальних видань, впровадженні у навчальний процес вищої школи з метою підвищення якості сучасної історичної освіти. Так, В. В. Іваненко взяв активну участь у написанні таких навчальних посібників,

як «Історія Радянської держави (1917 – 1991 рр.): навчальний посібник з грифом МОН України» (2007), «Історія української культури : навчальний посібник» (2010), «Історія України: навчальний посібник для студентів природничих і технічних спеціальностей» (2012) [26; 27; 28].

В. В. Іваненко – особистість багатогранна, в діяльності якої нерозривно поєднані висока університетська наука, дидактика та виховання молодих фахівців, висококваліфікована менеджерська робота в команді ректора університету, професора М. В. Полякова. Проректор опікується організацією численних і різноманітних заходів у рідному університеті, підтримує постійні зв'язки з громадськістю, веде прийом співробітників, студентів, ветеранів війни та праці, організовує зустрічі високоповажних гостей alma-mater, включаючи навіть президентів держав, здійснює відповідальні відрядження по Україні і за кордон тощо [1, с. 68].

У центрі уваги В. В. Іваненка – місія класичного університету в сучасному суспільстві, виховна компонента навчального процесу, концептуальне осмислення її досвіду та розробка новітніх виховних технологій. Не випадково Валентин Васильович став упорядником цілої низки науково-популярних видань з цієї проблематики. Серед них слід особливо виділити такі, як уже згадуване «Славетне сузір'я окрилених університетом: нариси» (2008), а також «Думки, підказані серцем. Роздуми про виховання студентської молоді» (2011), «Хто людство розумом перевершив» (2011) та ін. [66; 3; 68].

Сьогодні ім'я В. В. Іваненка як висококваліфікованого науковця, педагога й університетського менеджера широко відоме в Україні та за її межами. Валентин Васильович – автор і співавтор понад 470 друкованих праць, серед яких численні монографії, збірники документів та матеріалів, підруч-

ники, навчальні й методичні посібники, науково-популярні брошури, наукові та публіцистичні статті. Вагомий доробок ученого з галузі суспільно-політичної історії України ХХ ст., його багатогранна робота у сфері модернізації навчально-виховного процесу у вищій школі отримали широке визнання.

В. В. Іваненко – заслужений діяч науки і техніки України (1998), дійсний член Української академії історичних наук (1999), Міжнародної академії соціальних технологій та місцевого самоврядування (2000), Академії наук вищої школи України (2006), нагороджений знаком «Відмінник освіти України» (2004), знаком «Петро Могила» (2007), орденом «За заслуги» III ступеня (2003), медаллю «За заслуги перед містом» (2003), Грамотою Верховної Ради України (2008), численними іншими відзнаками [64, с. 13].

Не можна не відзначити, що величезна наукова, навчальна, виховна, громадська діяльність – лише частина життя Валентина Васильовича, який, незважаючи на постійну завантаженість справами, знаходить сили і час, щоб бути добрим і люблячим чоловіком, батьком, дідусем, братом. У свою чергу міцний родинний тил, який з любов'ю і щирістю створюють дружина Тамара Олександрівна, син В'ячеслав й донька Олена, невістка Олена і зять Сергій, онучки Аріна й Тамара, рідна сестра Жанна Василівна, є надійним джерелом невичерпної життєвої енергії нашого ювіляра.

Вся діяльність В. В. Іваненка спрямована на зміцнення авторитету рідного університету, на подальший розвиток вищої освіти і науки України. А тому про Валентина Васильовича з повним правом можна сказати: «Дослідник минулого заради майбутнього!» Тож побажаємо ювіляру міцного здоров'я, щастя в родинному і професійному колі, життєвого і творчого довголіття!

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Валентин Васильович Іваненко. Ювілейна соната: Біографічний нарис / за заг. ред. проф. М. В. Полякова; авт.-упоряд.: І. С. Попова, С. І. Світленко. – Д., 2008.
2. Діячі державної влади та самоврядування Дніпропетровської області: історичні нариси : у 2 т. / Ю. Г. Вілкул (голова редкол.) та ін.; відп. ред. С. І. Світленко. – Д., 2010. – Т. 2.
3. Думки, підказані серцем. Роздуми про виховання студентської молоді : [нариси] / ідея та заг. ред. М. В. Полякова; авт.-упоряд.: В. В. Іваненко, Н. П. Олійник. – Д., 2011.
4. Іваненко В. В. Великая Отечественная война в интерпретации современного «украиноцентризма» / В. В. Іваненко, В. К. Якунин // Отечественная история. – 2007. – 2007. – № 3. – С. 173 – 181.
5. Іваненко В. В. Деятельность советской секции МОПР в 1933 – 1937 гг. : (На материалах Украинской ССР): автореф. дис. ... канд. ист. наук. / В. В. Іваненко. – Днепропетровск, 1974.
6. Іваненко В. В. Евразийская идея как методологический инструмент исторического познания на современном этапе / В. В. Іваненко // Евразийская идея в новом мире : Международное научное исследование / гл. ред. Б.Т. Жумагулов, В.А.Садовничий. – Астана, 2011. – С. 76 – 82.
7. Іваненко В. В. Интернациональные связи рабочего класса Советской Украины (1921 – 1932 гг.) : учеб. пособ. / В. В. Іваненко. – Днепропетровск, 1989.
8. Іваненко В. В. Историография фашизма : история и современность (Часть 1) / В. В. Іваненко, В. К. Якунин // Грані. – 2009. – № 2. – С. 14 – 21.
9. Іваненко В. В. Историография фашизма : история и современность (Часть 2) / В. В. Іваненко, В. К. Якунин // Грані. – 2009. – № 3. – С. 14 – 24.
10. Іваненко В. В. Очерк истории мопровского движения на Украине (1933 – 1937 гг.): учеб. пособ. / В. В. Іваненко. – Днепропетровск, 1982.
11. Іваненко В. В. Становление и развитие интернациональных связей рабочего класса Советской Украины с трудящимися зарубежных стран в 20-30-е годы: автореф. дис. ... д-ра ист. наук. – Киев, 1990.
12. Іваненко Валентин. Біль і звитяга: ХХ століття в українському вимірі: моногр. – Д., 2003.
13. Іваненко В. В. Академік Петро Тронько і Дніпропетровський класичний університет / В. В. Іваненко // Матеріали Кіровоградської сесії I Всеукр. наук.-практ. конфер. «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (15 червня 2012 р.): у 2 ч. – Д., 2012. – Ч. 2. – С. 3 – 6.
14. Іваненко В. В. Анатомія злочину в регіональному вимірі / В. В. Іваненко, Н. Р. Романець // Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років в Україні. Дніпропетровська область / відп. ред. С. І. Світленко. – Д., 2008. – С. 7 – 30.

15. Іваненко В. В. Біоісторіографічні нотатки до портрета професора А. М. Черненка / В. В. Іваненко // Проблеми політичної історії України: зб. наук. праць / ред. кол.: О. Б. Шляхов (відп. ред.) та ін. – Д., 2006. – Вип. 1. – С. 6 – 12.
16. Іваненко В. В. Голодомор 1932-1933 років на Дніпропетровщині та Запоріжчині / В. В. Іваненко, Н. Р. Романець. – К., 2008.
17. Іваненко В. В. Голодомор 1932-1933 рр. у загальноукраїнському та регіональному вимірах : історіографічні та методологічні сюжети / В. В. Іваненко // Придніпров'я: історико-краєзнавчі дослідження: зб. наук. пр. / ред. кол. : С. І. Світленко (відп. ред.) та ін. – Вип. 5. Спеціальний випуск, присвячений 75-річчю трагедії Голодомору 1932-1933 рр. в Україні. – Д., 2008. – С. 7 – 16.
18. Іваненко В. В. Джерело народної дипломатії : Міжнародні зв'язки трудящих України в 20 – 30-ті роки : моногр. / В.В. Іваненко, А. І. Голуб. – Д., 1992.
19. Іваненко В. В. Дмитро Павлович Пойда (1908 – 1992) : подвижник історичної науки і освіти в Дніпропетровську (нарис життя та діяльності) / В. В. Іваненко, М. Е. Кавун // Дмитро Павлович Пойда (1908 – 1992) : біобібліогр. покажчик (до 100-річчя від дня народження) / укл.: В. В. Іваненко, М. Е. Кавун, О. С. Кучерук. – Д., 2008. – С. 3 – 11.
20. Іваненко В. В. Дніпропетровський період у житті та діяльності професора В. В. Крутікова (1966 – 1981 рр.) / В.В. Іваненко, В.Д.Мирончук // Наук. записки : Серія : історичні науки. – Вип. 15 / ред. кол.: О. І. Киян (наук. ред.), Л.М.Філоретова (відп. ред.) та ін. – Кіровоград, 2012. – С. 3 – 9.
21. Іваненко В. В. Дніпропетровщина і «великий прелом» на селі кінця 1920 – 30-х років : моногр. / В.В. Іваненко, Н.Р.Романець. – Д., 2009.
22. Іваненко В. В. До 70-річчя доктора історичних наук, професора А. Г. Болебруха / В. В. Іваненко // Укр. іст. журн. – 2010. – № 5. – С. 229 – 231.
23. Іваненко В. В. Дослідження аграрної історії у Дніпропетровському держуніверситеті / В. В. Іваненко // Питання аграрної історії України та Росії : Матер. других наук. читань, присвячених пам'яті Д. П. Пойди. – Д., 1997. – С. 5 – 15.
24. Іваненко В. В. Дослідник призабутої історичної україністики : штрихи до портрета професора А. І. Голуба / В.В.Іваненко // Проблеми політичної історії України : зб. наук. праць / ред. кол.: О. Б. Шляхов (відп. ред.) та ін. – Д., 2008. – Вип. 3. – С. 5 – 17.
25. Іваненко В. В. З досвіду діяльності Української організації МОДР у зміцненні інтернаціональних зв'язків з трудящими зарубіжних країн (1933 – 1937 рр.) / В. В. Іваненко // Укр. іст. журн. – 1972. – № 11. – С. 71 – 76.
26. Іваненко В. В. Історія Радянської держави (1917 – 1991 рр.): навчальний посібник з грифом МОН України / В.В.Іваненко, А. І. Голуб, А. Ю. Шевченко. – Д., 2007.
27. Іваненко В. В. Історія української культури : навч. посіб. / В. В. Іваненко, Г. Г. Кривчик. – Д., 2010.
28. Іваненко В. В. Історія України: навч. посіб. для студентів природничих і технічних спеціальностей / В. В. Іваненко, Г. Г. Кривчик. – Д., 2012.
29. Іваненко В. В. Опір селянства Дніпропетровщини сталінському режиму в 1928 – 1933 рр. / В. В. Іваненко, Н.Р.Романець. – К., 2009.
30. Іваненко В. В. ОУН і УПА у Другій світовій війні : проблеми історіографії та методології : моногр. / В. В. Іваненко, В.К. Яқунін. – Д., 2006.
31. Іваненко В. В. Очищення правдою (Відома і невідома Україна в об'єктиві історії ХХ сторіччя : моногр. / В. В. Іваненко, А. І. Голуб, О. А. Удод. – К., 1997.
32. Іваненко В. В. Справжній друг / В. В. Іваненко // Олександр Микитович Бут: біобібліографічний покажчик до 70-річчя з дня народження / уклад. : М. С. Безпалов, В. С. Бондаренко. – Донецьк, 2010. – С. 16 – 18.
33. Іваненко В. В. Україна доби Другої світової війни у дзеркалі сучасної наукової та суспільної думки / В. В. Іваненко // Наддніпрянська Україна : історичні процеси, події, постаті : зб. наук. праць / ред. кол. : С. І. Світленко (відп. ред.) та ін. – Д., 2005. – С. 241 – 249.
34. Іваненко В. В. Україна непівська : аналіз соціальних аномалій південного регіону : моногр. / В. В. Іваненко, І.В.Іщенко. – Д., 2006.
35. Історія державної служби в Україні : у 5 т. / [О. Г. Аркуша, О. В. Бойко, Є. І. Бородин та ін.; відп. ред. Т. В. Мокренко, В. А. Смолій; редкол. С. В. Кульчицький (кер. авт. кол.); Голов. упр. держ. служби України, Ін-т іст. НАН України. – К., 2009. – Т. 2. – С. С. 367 – 402.
36. Історія Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара. – Вид. 4-е, доп. і перероб. / голова редкол. М.В. Поляков. – Д.: АРТ-ПРЕС, 2008.
37. Історія міста Дніпропетровська / за наук. ред. А. Г. Болебруха. – Д., 2006. – С. 407 – 440, 547 – 567.
38. Леонід Данилович Кучма: Per aspera ad astra: ювілейне видання / за ред. М. В. Полякова; уклад.: В. Д. Демченко, В.В.Іваненко, І. С. Попова, С. І. Світленко. – Д., 2008.
39. Микола Вікторович Поляков. Момент істини / упоряд.: В. В. Іваненко, І. С. Попова. – Д., 2006.
40. Нариси історії Росії з найдавніших часів до сьогодення : навч. посіб. / відп. ред. В. В. Іваненко. – Д., 1997.
41. Народна трагедія : док. і матер. про голод 1932-1933 рр. на Дніпропетровщині / відп. ред., укл. В. В. Іваненко. – Д., 1993.
42. Питання аграрної історії України та Росії : матер. наук. читань, присвячених пам'яті Д. П. Пойди / відп. ред. В.В.Іваненко. – Д., 1995.
43. Питання аграрної історії України та Росії : матер. других наук. читань, присвячених пам'яті Д. П. Пойди / відп. ред., автор передмови В. В. Іваненко. – Д., 1997.
44. Питання аграрної історії України та Росії (XVIII – XX ст.): матер. третіх наук. читань, присвячених пам'яті Д.П.Пойди / відп. ред. В. В. Іваненко. – Д., 1999.
45. Питання аграрної історії України та Росії : матер. четвертих наук. читань, присвячених пам'яті Д. П. Пойди / відп. ред. В. В. Іваненко. – Д., 2002.
46. Питання аграрної історії України та Росії : матер. п'ятих наук. читань, присвячених пам'яті професора Д. П. Пойди / відп. ред. В. В. Іваненко. – Д., 2005.
47. Питання аграрної історії України та Росії : матер. шостих наук. читань, присвячених пам'яті Д. П. Пойди / відп. ред. В. В. Іваненко. – Д., 2007.
48. Питання аграрної історії України та Росії : матер. сьомих наук. читань, присвячених пам'яті Д. П. Пойди / відп. ред. В. В. Іваненко. – Д., 2008.
49. Питання аграрної історії України та Росії : матер. восьмих наук. читань, присвячених пам'яті Д. П. Пойди / відп. ред. В. В. Іваненко. – Д., 2010.
50. Питання аграрної історії України та Росії : матер. дев'ятих наук. читань, присвячених пам'яті Д. П. Пойди / відп. ред. В. В. Іваненко. – Д., 2012.
51. Повернення із небуття : докум. і матер. про жертви сталінського свавілля в Дніпропетровському університеті / відп. ред. В. В. Іваненко. – Д., 1995.
52. Професори Дніпропетровського національного університету: біобібліографічний довідник / голова редкол. проф. М.В.Поляков. – 2-е вид., перероб. і доп. – Д., 2008.

53. Реабілітовані історією. Дніпропетровська область: у 5 т. / за наук. ред. д-ра іст. наук, проф. В. В. Іваненка. – Д., 1999. – Т. 1. : Відроджена пам'ять : Книга нарисів.
54. Реабілітовані історією. Дніпропетровська область: у 5 т. / за наук. ред. д-ра іст. наук, проф. В. В. Іваненка. – Д., 2001. – Т. 2 : Свідчення з минувшини: Мовою документів.
55. Реабілітовані історією. Дніпропетровська область: у 5 т. / за наук. ред. д-ра іст. наук, проф. В. В. Іваненка. – Д., 2002. – Т. 3 : Минуле з гірким присмаком : Репресії в історичній ретроспективі радянського суспільства : моногр. / В.В.Іваненко, Р. К. Терещенко, Л. Л. Прокопенко.
56. Реабілітовані історією. Дніпропетровська область: у 5 т. / за наук. ред. д-ра іст. наук, проф. В. В. Іваненка. – Д., 2002. – Т. 4 : Повернені імена. Мартиролог : у 4 кн. – Кн. 1.
57. Реабілітовані історією. Дніпропетровська область: у 5 т. / за наук. ред. д-ра іст. наук, проф. В. В. Іваненка. – Д., 2003. – Т. 4 : Повернені імена. Мартиролог : у 4 кн. – Кн. 2.
58. Реабілітовані історією. Дніпропетровська область: у 5 т. / за наук. ред. д-ра іст. наук, проф. В. В. Іваненка. – Д., 2003. – Т. 4 : Повернені імена. Мартиролог : у 4 кн. – Кн. 3.
59. Реабілітовані історією. Дніпропетровська область: у 5 т. / за наук. ред. д-ра іст. наук, проф. В. В. Іваненка. – Д., 2004. – Т. 4 : Повернені імена. Мартиролог : у 4 кн. – Кн. 4.
60. Реабілітовані історією. Дніпропетровська область: у 5 т. / за наук. ред. д-ра іст. наук, проф. В. В. Іваненка. – Д., 2006. – Т. 5 : Важкий шлях до правди. Наукове осмислення репресивної політики радянського тоталітаризму на Дніпропетровщині.
61. Реабілітовані історією. Дніпропетровська область: у 2 кн. / за наук. ред. д-ра іст. наук, проф. В. В. Іваненка; ред. кол.: В. В. Іваненко (наук. ред.) та ін.; уклад.: О. Г. Бажан, Є. І. Бородін, В. В. Іваненко, Л. Л. Прокопенко, Р. К. Терещенко. – Д., 2009. – Кн. 1.
62. Реабілітовані історією. Дніпропетровська область: у 2 кн. / за наук. ред. д-ра іст. наук, проф. В. В. Іваненка; ред. кол.: В. В. Іваненко (наук. ред.) та ін.; уклад.: О. Г. Бажан, Є. І. Бородін, В. В. Іваненко, Л. Л. Прокопенко, Р. К. Терещенко. – Д., 2009. – Кн. 2.
63. Світленко С. І. Літописець новітньої історії України (До 60-річчя від дня народження професора Валентина Васильовича Іваненка) / С. І. Світленко // Іваненко Валентин Васильович (До 60-річчя від дня народження): Біобібліографічний покажчик. – Д., 2008. – С. 8–21.
64. Світленко С. І. Професор історії класичного університету (до 60-річчя від дня народження Валентина Васильовича Іваненка) / С. І. Світленко // Вісник Дніпропетровського університету. – Т. 16: Серія Історія та археологія. – Вип. 16. – Д., 2008. – № 1/1. – С. 3 – 15.
65. «Секретний» підрозділ галузі : нариси історії фізико-технічного інституту Дніпропетровського національного університету / наук. ред., автор ідеї «Слова до читача», упоряд. В. В. Іваненко. – Д., 2001.
66. Славетне сузір'я окрилених університетом : нариси / ідея та заг. ред. проф. В. В. Іваненка; авт.-упоряд. : О. В. Гонюк, В. В. Іваненко, І. С. Попова. – Д., 2008.
67. Українське питання в Російській імперії та Радянському Союзі (XVIII – перша половина XX ст.): моногр. / В. Іваненко, А. Болебрух, А. Голуб та ін.; заг. ред., вступ та постскрипtum В. В. Іваненка. – Д., 1998.
68. Хто людство розумом перевершив : [нариси] / ідея та заг. ред. М. В. Полякова; авт.-упоряд.: В.В. Іваненко, І.С.Попова. – Д., 2011.